

DAGENS FRÅGOR

Stockholm januari 1950.

Statsverkspropositionen 1950. De finanspolitiska principerna äro nu för tiden icke långlivade. I sin klarläggande redogörelse för budgetutvecklingen under de senaste åren erinrar konjunkturinstitutet om att den budgetpraxis, som tillämpades i Sverige i början av 30-talet syftade till att åstadkomma årlig balans mellan löpande utgifter och inkomster. Däremot stod det staten fritt att låna pengar för produktiva investeringar. Denna princip utmejslades skarpare genom 1937 års budgetreform, som inte innebar stort mer än en regelbinding av tidigare praxis. Huvudregeln blev då, att den löpande budgeten visserligen kunde underbalanseras under depressionstider, men endast om en motsvarande överbalansering åstadkoms under högkonjunktur och statens förmögenhetsställning sålunda bibehölls intakt. Numera ha dessa enkla och klara linjer övergivits och det är icke längre utfallet av den löpande budgeten, som främst intresserar statsmakterna utan snarare dennas verkningar på den allmänna ekonomiska aktiviteten. Budgeten har i de senaste årens offentliga debatt alltmer kommit att behandlas såsom en faktor i den samhällsekonomiska balansen.

Det nu framlagda riksstatsförslaget för budgetåret 1950/51 är formellt sett kraftigt överbalanserat. Driftbudgeten uppvisar ett överskott av 472 miljoner kronor; samtidigt inskränker sig behovet av lånemedel för statens kapitalinvesteringar till 211 miljoner kronor. Två ting äro emellertid här att observera. För det första har i budgetförslaget ännu icke inrymts anslag för sådana subventioner, som erfordras för att kompensera verkningarna av devalveringen. För det andra förutses, att statens penningbehov kommer att ökas med vissa utgifter för vilka reservationsanslag anvisats under tidigare budgetår. Sammanlagt beräknas, att ca 450 miljoner kronor av sådana reservationsanslag komma att förbrukas under budgetåret; å andra sidan tillkomma givetvis nya reservationer genom att inte alla medel, som anvisas å budgeten för 1950/51, komma att tagas i anspråk under statsregleringsperioden.

Driftbudgetens överskott motsvaras, på några miljoner när, av de år 1948 införda extra konsumtionsskatterna. De pålades på sin tid för att skydda penningvärdet. Bäst överensstämmande med detta syfte skulle varit, om de icke finge användas vare sig för bestridande av statsutgifter å driftbudgeten eller för finansiering av statens investeringar. Följdriktigast skulle varit, att hela intäkten av dessa skatter hade använts till att minska riksgäldskontorets skuld hos riksbanken. Av budgetredovisningen för 1948/49 vill emellertid synas, som om dessa skattemedel icke steriliserats på sist angivet sätt utan tagits

Dagens frågor

i anspråk för budgeten. Finansministern gör nu emellertid det intressanta uttalandet att dessa skatter icke få användas för bestridande av statsutgifter utan uteslutande skola avses för att överbalansera budgeten, dock med det viktiga undantaget att de, i enlighet med beslut av höstriksdagen 1949, må tagas i anspråk för finansiering av de nya, av devalveringen föranledda subventionerna. Därav skulle följa den slutsatsen, att de ej få användas för att minska statens lånebehov. Detta behov skulle därmed under budgetåret 1950/51 komma att uppgå till cirka 660 miljoner kronor, minskat med det eventuella beloppet av nytillkommande reservationer. Det sannolika är dock att extraskatterna komma att anlitas såsom ett substitut för vanliga låne-medel.

För innevarande budgetår kan lånebehovet med ledning av propositionens uppgifter beräknas till någonting mellan 750 och 900 miljoner kronor, eventuellt minskat med det möjligen uppkommande överskottet på driftbudgeten.

Det märkliga förhållandet föreligger, att ingen av efterkrigsårens svenska statsbudgeter, trots den enastående högkonjunkturen kunnat genomföras utan ökning av den statliga upplåningen. Budgetåret 1948/49 steg sålunda statsskulden med 374 miljoner kronor. Närmast balans i nu ifrågavarande, kvalificerade bemärkelse kom man 1947/48, då staten inte behövde låna mer än 68 miljoner kronor. Detta betyder naturligtvis inte, att statens förmögenhetsställning undergått en motsvarande försämring. Denna har tvärtom samtidigt stärkts, eftersom ej endast de upplånade medlen utan därutöver betydande belopp av statens verkliga inkomster investerats för produktiva ändamål. Det betyder ej heller att den svenska statens finansiella läge vid en internationell jämförelse skulle te sig särskilt svagt. Tvärtom är vår stats-skuld trots stegringen från 2,7 till 11,7 miljarder kronor under 10-årsperioden 1939—1949 alltjämt ur denna synpunkt av ganska måttlig storleksordning och motsvarar, för att taga ett mera hållbart mått, f. n. mindre än hälften av den löpande nationalinkomsten.

Men just utifrån den officiella svenska ståndpunkten om budgetens samhällsekonomiska funktion hade en kraftig minskning av statsskulden varit påkallad under dessa år för att dämpa inflationskonjunkturen. Än mindre konsekvent te sig från samma utgångspunkt metoderna för statsupplåningen. I mycket stor utsträckning har denna tillgått så, att riksgäldskontoret, som icke kunnat finna avsättning på marknaden för nya emissioner av statspapper, i regel av kortfristig typ, till gällande låga räntesatser, i stället nödgats placera dem i riksbanken. Först sedan marknads likviditet ökats genom att staten satt mera pengar i omlopp, ha bankerna och andra storplacerare intresserat sig för att förvärva riksgäldskontorets skatt-kammarväxlar från riksbanken. Parallellt härmed har försiggått en successiv förskjutning av statsskulden från långfristig till kortfristig. Sålunda minskades under budgetåren 1946/47—1948/49 den fonderade statsskulden med i runt tal 850 miljoner kronor, samtidigt som den tillfälliga statsskulden steg med ca 1 425 miljoner kronor.

Vad man gärna velat efterlysa i det nu framlagda budgetförslaget

hade varit påtagliga åtgärder för en väsentlig konsolidering av statens finanser. En sådan konsolidering vore icke minst önskvärd såsom en beredskapsåtgärd inför en eventuell depression och lågkonjunktur i framtiden.

Även ur en mera näraliggande synpunkt vore en fastare finanspolitik väl motiverad. I stort sett råder enighet om att man så snart som möjligt bör söka bli kvitt de kvarstående krisregleringarna, men för att detta skall låta sig göra måste självfallet naturlig jämvikt återställas i det ekonomiska livet. När det i finansplanen talas om att budgetöverskottet i närvarande läge icke spelar samma roll såsom tidigare, syftas på att tendenserna till ett efterfrågeunderskott äro starkare än utvecklingen i motsatt riktning. Detta uttalande synes icke tillräckligt beakta, att den balans, som nu till äventyrs är för handen, ingalunda är ett resultat av fria krafterns växelverkan.

Konstaterandet av detta förhållande bör icke förringa tillfredsställelsen över den inträdda och för 1950 emotsedda ytterligare förbättringen i våra försörjningsmöjligheter. Den utgör i väsentlig grad ett resultat av näringslivets — industriens, handelns, hantverkets och icke minst jordbrukets — strävanden att genom mekanisering och modernisering av produktionen nå en bättre avkastning. Företagsamheten har därmed givit en vacker tribut till höjandet av landets ekonomiska styrka.

Ännu återstår dock väldiga uppgifter att lösa, innan våra offentliga finanser återfått en önskvärd sundhet. Mest angeläget är att minska trycket av de direkta skatterna.

Den av riksdagen fastlagda politiken går emellertid ut på att vissa konsumtionsskatter, nämligen de senast införda extra varuskatterna, skola avvecklas före alla andra pålagor, och i statsverkspropositionen signaleras nu i enlighet härmed pappersskattens avveckling. Ingen skatt är önskvärd i och för sig (vissa skatter på njutningsmedel, skyddstullar och dyl. möjligen undantagna), men frågan om de olika skatternas vara eller icke vara borde rimligtvis bedömas också efter graden av den olägenhet, de vålla. Ytliga popularitetshänsyn borde därvid icke få fälla avgörandet. Talesättet att en gammal skatt är en god skatt innehåller förvisso ingen allmängiltig sanning; den riktiga iakttagelse, varpå det bygger, är väl närmast, att en indirekt skatt sedan den inarbetats i prissystemet — och detta brukar ske på ganska kort tid — i allmänhet får tämligen oskyldiga verkningar. Däremot snarare förstärkes än förminskas med åren den förlamande effekten av en överdriven inkomst- eller förmögenhetsbeskattning. Såsom en talare sade i remissdebatten, är det nu en gång så, att det moderna samhället bygger på den enskilde medborgarens vilja att arbeta för att förtjäna pengar, och det är de enskildas arbete, som åstadkommer produktion, och produktionen, som bygger upp välståndet. På två vägar kan en missriktad finanspolitik underminera basen för välståndet: antingen genom att skapa så mycket pengar, att medborgarna tycka, att de icke behöva nedlägga mycket arbete på att förtjäna dem; eller ock genom att upprätthålla ett för hårt skattetryck, som pressar utbytet av lönen för arbetet därhän, att den ej längre svarar

mot uppoffringarna. Nutida svensk finanspolitik går icke fri från anmärkning i någotdera av dessa hänseenden.

De båda önskemålen: en konsolidering av statens förmögenhetsställning och en kännbar lättnad i den direkta beskattningen förutsätta givetvis för sitt förverkligande en åtstramning av den statliga utgiftspolitiken. Det talas mycket om att all tänkbar sparsamhet iakttagits i det nu framlagda budgetförslaget och att möjligheterna av ytterligare nedskärningar så många gånger undersökts men att den vägen befunnits oframkomlig. Det vore dock besynnerligt om, det i en budget, som rymmer utgifter och investeringar på över fem miljarder kronor och som sålunda tar inemot en fjärdedel av landets nationalinkomst i anspråk, icke skulle vara möjligt att göra några ekonomiskt försvarliga besparingar. I vart fall ligger det nära till hands att underkasta de stora subventionsanslagen en detaljerad granskning ur denna synpunkt.

1950 års statsverksproposition innehåller en nyhet, ett av de intressantaste bidragen i denna även i övrigt ovanligt fylligt dokumenterade översikt över vårt ekonomiska och finansiella läge. Vad som här åsyftas är den i kapitalbudgeten intagna resumén av kommunikationsverkens investeringsplaner på längre sikt. I denna promemoria presenteras på ett överskådligt och lättfattligt sätt utvecklingsprogrammet för de närmaste 10 åren, såvitt gäller de sex stora kommunikationsverken, nämligen posten, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk, vägväsendet och luftfartsverket. Det torde inte vara oriktigt att häri se en ansats till en rationell långtidsplanering av de viktigaste statliga investeringarna. Den omständigheten, att riksdagen sålunda konfronteras med de planerade statliga kapitalutläggerna också på längre sikt borde vara ägnad att ytterligare öka dess intresse för att den statliga upplåningen lägges på en riktig bog. Det investeringsprogram, varom en antydan nu ges, upprullar nämligen icke endast tekniska och real-ekonomiska problem utan också vittutseende finansiella spörsmål. Ej minst understryker det behovet av att de senaste årens statliga växelrytteri avlöses av en till det verkliga läget på kapitalmarknaden anpassad långsiktig upplåning.

Stalins efterträdare. De bysantinska former, i vilka Stalins 70-årsdag nyligen firades, ha på åtskilliga håll givit upphov till spekulationer om vad som skall hända vid hans bortgång och om hans efterträdare. Stalin själv tycks tro eller föreger åtminstone att han tror, att det stalinistiska systemet skall fortsätta utan Stalin. Han måste ju hålla på, att hans styrelsesystems inneboende förtjänster äro sådana, att detta kommer att överleva sin upphovsman. Man kan dock fråga sig, om inte sedan en hel rysk generation har uppfostrats i tron på Stalins visdom, vaksamhet och nästan gudomliga karaktär, något kommer att hända, om denna visdom och vaksamhet icke längre finns kvar att tjäna det ryska folket. När så mycken auktoritet har koncentrerats hos en enda person, vore det ej förvånansvärt om hans försvinnande skulle medföra förvirring och sönderfallandet av den

centrala myndighet, som han enväldigt behärskat under så många år. En förvirringens tid, »smutnoje vremja» med olika tronpretendenter kunde efter Stalins död följa, likaväl som efter Ivan den förskräcklige. Ivans förnämsta maktmedel, föregångaren till Stalins statspolis, gick sönder, när Ivan ej längre styrde och likaså hans centraliserade statsmakt. Den historiska parallellen med dess specifikt ryska drag skulle på mångahanda sätt kunna fullföljas.

Vad beträffar den roll som Stalins karaktär och egenskaper spelat för hans framgång känna vi den ganska bra. Han har haft nerver av järn och en fullkomlig känslolöshet, när det gällt andras lidanden. Hans vapen ha varit råa, men effektiva; bedrägeri och terror ha använts — just i denna ordning. Genom bedrägeri fördes hans offer till någon sårbar position, och sedan tog terrorn vid. En av hans största tillgångar har varit förmågan att låta andra fullgöra sådant för honom, vilket de trott tjäna deras egna syften, endast för att finna sig förrådade, när de åstadkommit vad han krävde. Således användes i hans tidigare dagar Kamenev och Zinoviev för att besegra Trotski, vilkens partiledarskap efter Lenin alla tre fruktade, men icke voro starka nog att hindra var för sig — och därefter blevo de själva avdankade med ny hjälp från Bukharin, Rykov och Tomsky, de återstående medlemmarna av Politbyrån, varefter Stalin gjorde sig av också med dessa allierade. Finalen i Stalins strid på hemmaplan utgjordes av de bekanta processerna och utrensningarna åren 1935—1938. Stalins hela karriär visar ej blott hans personliga strävanden efter makten utan även hur han tålmodigt väntade, tills han samlat de resurser av olika slag som behövdes, och tills han nått en överväldigande styrka. Han avvaktade detta, tills det taktiska läget och de psykologiska ögonblicken voro inne; då slog han till hänsynslöst, överväldigade och förstörde motståndaren. Tillämpningen av dessa hans egenskaper också på utrikespolitiken har skildrats i »Old Joe Stalin» (häfte 2 årg. 1949 Svensk Tidskrift).

Utrensningen framställdes som ledd, icke av folkets fader, Stalin, utan av dess ärkefiende, Jagoda, tidigare chef för den fruktade statspolisen, emot Stalins kännedom och vilja. Utrensarna blevo själva utrensade, Stalins verkliga rivaler figurerade som syndabockar för hungersnöd, brister i planeringen, spionage m. m. och likviderades. Senare användes socialdemokraterna i det ena landet efter det andra för att hjälpa kommunisterna att slå ned andra partier, och därefter ha de själva blivit likviderade. Slutligen ha vi sett Kremles mest lojala utomryska tjänare, övertygade och fanatiska kommunister, väl övade i Stalins teknik, som Rajk i Ungern och Kostov i Bulgarien, införa kommunismen i sina egna länder endast för att finna sig själva bortkastade.

Detta visar hur en ärelysten och hänsynslös människa lyckats att tillintetgöra sina rivaler vid lämpliga tillfällen. Men det säger ingenting om hur dylika tillfällen kommit till och en människa sådan som Stalin kunnat bli allenahärskare och avgudad i Ryssland och andra länder. Det säger ej något om bakgrunden till den väldiga utveckling av enväldet, vars höjdpunkt vi fingo bevittna

den 21 december 1949 och som tog sin början i revolutionen 1917, vilken icke var någon ideologisk revolution, åtminstone för massorna; det var deras önskan om bröd, jord och fred som drev dem då liksom senare till den auktoritet, på vilken de trodde och som de hoppades skulle förverkliga de krav som gjort sig mer och mer kännbara. Tsardömet gick under, inte endast därför att det var tyranniskt, utan därför att det var ett *ineffektivt* tyranni. Ur dessa synpunkter kan det vara av intresse att läsa ett par artiklar i Svensk Tidskrift från efterrevolutionstiderna »Bolsjevikernas väg till makten» årg. 1918 och »Socialism och bolsjevism» årg. 1919. Landet hade brutit samman och var i högsta grad efterblivet. Nödvändigheten att med lock eller pock få Ryssland att följa med utvecklingen i andra länder, har ju tidigare visat sig i dess historia, bl. a. under Peter den store. Den leninistiska marxismen varken medförde revolutionen eller gav någon plan för Rysslands kommande utveckling, men den kunde användas som ett nyttigt verktyg. Stalin måste till en början göra en dygd av bolsjevismens misslyckande att sprida revolutionen utanför Rysslands gränser och i stället införliva i den leninistiska tron dogmen om »socialismen i ett land» och Rysslands självtillräcklighet som motsats till Trotskis världsrevolution; han blev på detta sätt tvungen att genomföra Rysslands framsteg med landets egna resurser. När han 1927 gjort sig av med Trotski och dennes »irrläror», startade han sin första femårsplan och drev med hänsynslöst våld igenom denna och dess efterföljare samt kollektiviseringen bl. a. av större delen av jordbruket med dess ofta hemska konsekvenser. Varken han eller andra hade riktigt klart för sig de oändliga svårigheter och offer, som hans planer inneburo. Men när dessa visade sig i verkligheten och staplade upp sina bördor på det ryska folket, tvingade han detta att bära dem och utlämnade då och då lämpliga syndabockar till det lidande folkets hat. Stalin gick hänsynslöst vidare, då han i motsats till många av sina kolleger ansåg det vara för sent att vända och gå tillbaka. Om Ryssland skulle överleva som ett helt och självständigt land, starkt nog för att kunna stå emot moderna aggressiva länder, som exempelvis Tyskland, måste detta ske hastigt och utan noggrannare förberedelser genom brutalt våld, om så behövdes, och till vilka kostnader som helst. Samtidigt genomförde han en kulturrevolution på otroligt kort tid. Antalet skolor av olika slag mångfaldigades och nationen skickades i skola. Men man bör förvisso icke glömma, att mycket viktigare än kvantiteten skolor och lärjungar är frågan om kvaliteten hos undervisningen och att mellan sovjetlegenden och sovjetverkligheten fanns här som på så många andra håll ett svalg befast; men analfabetismen minskade dock hos de sovjetiska folken i stor omfattning, och man är ur olika synpunkter berättigad att tala om en kulturell revolution med dess olika följder.

Vi äro 50 eller 100 år bakom de framåtskridna länderna, och vi måste komma ifrån denna skillnad på 10 år; om vi ej kunna genomföra detta, komma dessa att krossa oss; så hade Stalin förkunnat på den sovjetiska industriledarkonferensen den 4 febr. 1931, 10 år innan

Hitler började sitt försök att erövra Ryssland. Hade moderniseringen av Ryssland dröjt med endast några få år, så skulle detta ha gjort, att möjligheterna till seger eller nederlag varit helt andra. På så sätt har Stalins politik efteråt kunnat tolkas och rättfärdigas av Hitlers angrepp på Ryssland 1941, och liksom andra av hans åtgärder, har den kunnat synas bero på senare militära nödvändigheter, som säkerligen ej voro presenta för upphovsmannen; åtskilligt i Stalinlegenden grundar sig på det enkla logiska felet, *post hoc, ergo propter hoc*.

Med våld och våld drev han ett halvasiatiskt samhälle att assimilera västerns teknik under en period, full av svårigheter och lidanden, vilka lämnade honom fullständigt oberörd, så länge de ej medförde hinder och hotade den maktställning, som han eftertraktade och som var nödvändig för genomdrivandet av hans för övrigt tydligen föga genomarbetade och genomtänkta planer. Hans personliga inställning, som han var ganska ensam om, var givetvis en förutsättning för att han skulle begagna de tillfällen, som den ryska utvecklingens krav och behov gävo honom att nå den enastående ställning han hade 21 december 1949, men vilka otvivelaktigt alltjämt innebära många, varandra motsägande, farliga och understundom explosiva problem, som uppkommit och kvarstå efter de gångna decenniernas allt annat än harmoniska utveckling.

Om nationen syntes villig att på denna höjdpunkt av Stalins bana förlåta eller glömma missgärningar och misstag, så skedde detta framför allt för att de ansträngningar, vartill han tvungit det ryska folket, ansågos vara ofrånkomliga förutsättningar för framgångar och segrar vid bevarandet av Rysslands självständighet och enhetlighet. Kriget skulle aldrig ha vunnits utan den intensiva industrialiseringen av Ryssland, i synnerhet av dess östra provinser, vilken ägde rum under Stalin som härskare och pådrivare. Detsamma kan sägas om mycket annat, såsom den kulturella revolutionen, kollektiviseringen och mekaniseringen av jordbruket m. m.

Men samtidigt inneburo dessa händelser, som ovan framhållits, allehanda motsägelser, även om man bortser från personliga grymheter och onödiga lidanden. Ej blott krigets förödelse utan också den våldsamma industriella revolutionen hade i Ryssland, som i andra länder, hållit nere massan av befolkningen i fattigdom och elände, även om genom denna kunde läggas grunden till landets kommande välstånd. Efter de stora framgångarna väntade folket nya, som borde leda till en snabbare stegring i uppbyggandet och levnadsstandarden. Detta kunde dock inte ske utan hjälp och kapital utifrån. Trotski hade i själva verket i praktiken vunnit en postum triumf över Stalins knaggliga teorier. Och dennes försök att delvis gå en annan väg, nämligen att som »skadestånd» överföra från Tyskland maskiner och realkapital, ha icke lett till några påtagliga resultat. Stalins kulturella revolution åtföljdes av en andlig despotism, som väckt missnöje på många håll, där man har kunnat spåra en obestämd längtan efter mera frihet och en viss nyfikenhet om förhållandena i världen utanför. Det är möjligt att alla dessa ferment inte komma att bli hotande under Stalins livstid, då det är uppenbart, att det ännu så

länge inte existerar några grupper eller organisationer som kunna överföra dem till allmänna definitiva politiska idéer. Men det kan dock vara riktigt att komma ihåg följderna av den jäsning, som uppkom i Alexander I:s armé av dess kontakt med Europa och som så småningom ledde till hemliga organisationer och arbete för reformer i tsarens Ryssland. De voro i själva verket förberedelser för decembriströrelserna 1825, förelöparne till en lång serie av revolutionära konvulsioner i Ryssland.

Det är ytterligt svårt att bedöma vikten och konsekvenserna av dylika disharmonier i Rysslands moderna utveckling. Hittills ha de utåt visat sig i form av förskjutningar och omflyttningar inom Politbyrå och mer eller mindre omfattande »utrensningar», vilka då och då låtit oss ana spridda lavautbrott, vilka göra sig gällande inom en ännu icke slocknad samhällsvulkan. Sådana orostecken förekommo ju också vid de stora högtidligheterna i samband med 70-årsdagen, fast de då förmodligen knappast riktigt tolkades som strävanden och förhoppningar från Stalins eventuella efterträdare.

Att under dylika förhållanden med bestämdhet yttra sig om Stalins bortgång som en katalysator och utlösning av krafter som leda till splittring, explosioner och strider mellan nya pretendenter under en »smutnoje vremja» är säkerligen förhastat. Däremot bör man erinra sig slutorden i Dentscher's förträffliga »Stalin: A Political Biography», Oxford University Press 1949, att det ryska samhällets hela struktur under Stalin undergått en så djup och så mångsidig förändring att det aldrig kan återgå. »Tjugu år ha utträttat tjugu generationers verk».

Stalins efterträdare blir sannolikt en man icke endast med Stalins personliga karaktär; men väl män med hans sinne för Rysslands och ryska folkets krav och behov av en kommande utveckling. Det kan också härvidlag vara nyttigt att påminna sig den berömde ryske historikern Miljukovs resultat i hans »Skisser till en rysk kulturhistoria». Petersburg 1900, att det moskovitiska rikets permanenta krav och behov alltid varit och förblir *expansionen*.

Förenta Nationerna 1949. Årets generalförsamling med sina 67 ärenden på dagordningen var en av de arbetsmässigt sett tyngst belastade hittills. Att man likväl lyckades slutföra programmet på elva veckor var främst den filippinske generalen Romulos förtjänst, vilken med skicklighet och takt skötte ordförandeklubban. Och även om han inte kunde hindra vissa delegater att om andra begagna fula tillmälen, så ordnades likväl genom hans mellankomst, att de värsta förlöpningarna icke fördes till protokollet!

Det betydelsefullaste resultat som nåddes, var säkerligen församlingens beslut angående de f. d. italienska koloniernas framtida status. Som man erinrar sig, hade denna fråga hänvisats till Förenta Nationerna för avgörande, sedan segrarmakterna icke lyckats komma till enighet. Spörsmålet var redan före vid generalförsamlingen i Paris 1948 och dess fortsättning i Lake Success våren 1949, utan att man kunde samlas kring någon lösning. Det beslut, som nu fattats,

innebär att Libyen skall bli en enhetlig stat och senast inom två år erhålla full självständighet. Intill dess skall området såsom hittills förvaltas av Storbritannien, respektive Frankrike, medan Förenta Nationerna sänder ned en kommission för att vara behjälplig med utarbetande av en konstitution för ett självständigt Libyen. Även Somaliland skall ernå självständig status, dock först efter 10 år. Intill dess skall området ställas under italienskt förvaltarskap med kontroll av Förenta Nationerna. I fråga om Eritrea fattades tills vidare intet beslut. En FN-kommission skall under året verkställa en undersökning på platsen, varefter frågan väntas komma till förnyad prövning under assemblén nästa höst.

Sveriges delegation avstod denna gång liksom tidigare från att delta i avgörandet av frågan om de f. d. italienska kolonierna. Den princip som härvid varit vägledande för svenska regeringen är, att Sverige, som icke deltagit i kriget, icke heller bör ta något ansvar för beslut om territoriella dispositioner, vilka utgöra en direkt konsekvens av krigets utgång.

Med den erforderliga 2/3 majoriteten beslöt generalförsamlingen att ställa Jerusalemområdet under internationell kontroll. Dessvärre synas Förenta Nationerna härigenom ha beseglat en politik, som har mycket små, om ens några, utsikter att kunna genomföras. Såväl Israel som Jordan meddelade under förhandlingarnas lopp, att de icke komme att godtaga ett internationellt styre av de områden inom Jerusalemarean, som de var för sig ockupera. Enär Förenta Nationerna sakna den militära apparat, som skulle vara erforderlig för att genomdriva beslutet, är det alltså fara värt, att världsorganisationen här åsamkat sig en allvarlig prestigeförlust.

Svenska delegationen framlade i samarbete med holländarna ett kompromissförslag, som i korthet gick ut på en kontroll av Förenta Nationerna allenast över de heliga platserna. Detta förslag hade förtjänsten av att åtminstone kunna tjäna som basis för en av båda direkt berörda parter godtagbar plan samtidigt som det tillvaratog de önskemål om skydd för de heliga platserna, som kommit till uttryck från representanterna för olika religiösa intressen.

Som händelserna utvecklade sig, kom det svensk-nederländska förslaget aldrig under allvarlig debatt. Ingen kraft kunde motstå den koalition av östblocksstater, araber och katolska länder, som med frenesi och våltalighet drev sin vilja igenom. Denna oheliga allians torde ha sammansvetsats av helt skilda motiv. Katolikerna följde påvens encyklikor med påbud om fullständig internationalisering. Ryssarna fiskade i grumligt vatten med både strategiskt och ekonomiskt bete på kroken, och araberna passade på att ta revansch på Israel och samtidigt ge den inom arabvärlden på grund av hans vittfamnande politiska aspirationer föga populära hasemitiske monarken en känga.

Någonstans mitt emellan besluten om de italienska kolonierna och frågan om Jerusalems status får man väl placera generalförsamlingens ställningstagande till det kinesiska spörsmålet. Det gällde här en av den kinesiska delegationen under församlingens gång fram-

Dagens frågor

ställd begäran om att Förenta Nationerna skulle taga avstånd från Sovjets inblandning i Kinas inre angelägenheter och fördöma Sovjetunionens brott mot det sino-ryska vänskapsavtalet av 1945.

Det låg uppenbarligen utanför Förenta Nationernas resurser att rädda nationalistregeringen eller ens att fördröja ett erkännande från olika staters sida av det kommunistiska Kina. Församlingen nödgades därför underkänna den kinesiska delegationens förslag om att medlemsstaterna icke skulle erkänna den nya regimen i Kina. Församlingen antog i stället Förenta Staternas resolution med uppmaning att vidmakthålla Kinas territoriella oberoende och politiska integritet samt uppmanade interimskommittén att från dessa utgångspunkter i fortsättningen följa utvecklingen i Kina. Detta var ju onekligen ett ganska urvattnat beslut. Det torde likväl ha svarat ganska väl mot uppfattningen hos lejonparten av medlemsstaterna, att Sovjetunionens ingripande inte vore den enda orsaken till nationalistregimens sammanbrott.

Ställda tillsammans utgöra de tre beslut, för vilka ovan redogjorts — om de f. d. italienska kolonierna, om Jerusalem och om Kina — ett arbetsmaterial som bör begrundas av dem som äro intresserade av Förenta Nationernas möjligheter. Det kan inte upprepas ofta nog, att Förenta Nationernas resurser äro begränsade. Världsorganisationens beslut äro — trots att de med rätta anses utgöra starka moraliska argument — icke lagligen bindande för någon medlem och naturligtvis än mindre för en stat, som står utanför.

I fråga om de f. d. italienska kolonierna lyckades organisationen i sin uppgift därför, att församlingen erhållit särskild fullmakt av stormakterna att söka åstadkomma en lösning. I Jerusalemfrågan träffades ett avgörande, som med största sannolikhet stannar på papperet och i Kinafrågan gjordes och kunde heller icke göras någonting alls.

Det förefaller ganska fruktlöst för Förenta Nationerna att, såsom hittills ofta skett, fatta beslut i invecklade internationellträttsliga spörsmål, allra helst som organisationen sedan saknar den erforderliga makten att driva sin vilja igenom. I detta hänseende intog den avslutade församlingen en mera verklighetstrogen hållning än sina föregångare. Efter att tre år i rad ha uppmanat Sydafrikanska Unionen att inordna Sydvästafrika i Förenta Nationernas förvaltarskaps-system beslöt församlingen nu att begära Internationella domstolens yttrande, huruvida det verkligen föreläge en skyldighet att förvandla ett mandat under Nationernas Förbund till ett förvaltarskapsområde under Förenta Nationerna.

Vi skola ge ytterligare ett exempel på samma tendens. Hittills har församlingen begränsat sig till retoriska anklagelser mot Rumänien, Ungern och Bulgarien — samtliga icke-medlemsstater — för brott mot de mänskliga rättigheterna. Denna gång vidtogs den mera praktiska åtgärden att låta Internationella domstolen avgöra, huruvida de i fredstraktaterna förutsedda medlen för att garantera dessa rättigheter kunde sättas i verket trots de utpekade ländernas obstruktion.

Sovjetunionen led två allvarliga nederlag under höstens församling. Det ena var Jugoslaviens inval i säkerhetsrådet i stället för östblockets ivrigt propagerade kandidat Tjeckoslovakien. Med en mycket personlig tolkning av bestämmelserna i stadgans artikel 23 om »en skäligen geografisk fördelning» hävdade Vysjinski församlingens plikt att godtaga den kandidat, varom majoriteten av öststaterna enats. Han talade också om en »gentlemen's agreement» och hotade församlingen med de »pinsamma följderna» av Jugoslaviens inval. Detta till trots samlades 2/3 av medlemsstaterna kring Jugoslaviens kandidatur. Förhållandena i Tjeckoslovakien just vid tidpunkten för valet gjorde, att detta land knappast i och för sig kunde framstå såsom en lämplig kandidat till säkerhetsrådet. Valutgången återspeglade dock säkerligen främst majoritetens önskan att lämna ett moraliskt stöd åt en nation, som, ehuru lika kommunistisk som Sovjetunionen, likvisst ställt sin självständighet framför ett slaviskt hörsammande av diktaten från Moskva. Ehuru valet var hemligt, kan med största sannolikhet antagas, att den svenska delegationen röstade för Jugoslaviens inval, medan Norge och Danmark följde Storbritanniens linje och röstade för östblockets egen kandidat.

Sovjetunionens andra motgång kom vid behandlingen av dess eget s. k. fredsförslag, ett aktstycke som inleddes med anklagelser mot Förenta Staterna och Storbritannien för krigshets och utmynnade i förslag till fredspakt mellan de fem stora. Under en flera dagars debatt, som formade sig till en politisk-ideologisk uppgörelse, möttes Vysjinskis närmast mekaniska retorik med de allvarligaste anklagelser från representanter för alla nationer — utom de numera till fyra reducerade satelliterna — mot en politik och mot ett system, som för närvarande omöjliggöra varje ärlig strävan till avspänning. Ett av Amerika och England gemensamt framlagt motförslag till det ryska med uppmaning till alla stater att avhålla sig från hot eller bruk av våld emot stadgans bestämmelser samlade hela den fria världens röster. Sovjets propagandaförstöt hade därigenom förbytts i ett svårt propagandanederlag.

Sedan resultatet av den s. k. rundabords-konferensen i Haag under mötet blivit bekant, beslöt församlingen tills vidare lägga den indonesiska tvistefrågan till handlingarna med uttalande av sin tillfredsställelse över att Indonesiens Förenta Stater skulle erhålla full självständighet före årets slut. Endast Sovjet och dess medlöpare röstade emot detta beslut förmenande, att det tillkommit emot det indonesiska folkets vilja och blott vore till förmån för de holländska kapitalisterna.

Frågan om den internationella atomkontrollen kom inte heller vid denna församling ett steg närmare sin lösning. Meddelandet under mötet att även Sovjetunionen numera vore i besittning av atomhemligheten tillförde visserligen debatten nytt material, men de kända ståndpunkterna förblevo oförändrade. Församlingen antog med stor majoritet ett beslut att uppmana internationella atomkommitténs ständiga ledamöter — de fem stora jämte Kanada — att undersöka alla utvägar att komma överens — detta var allt. Ett påfallande drag

Dagens frågor

i frågans behandling var att församlingen icke lyckades framlägga ett enda nytt uppslag ägnat att leda ut ur det rådande dödläget. Av intresse i detta sammanhang är ett intervjuuttalande av landshövding Sandler, som var Sveriges representant i den politiska kommitté, som behandlade atomkontrollen. Herr Sandler yttrade: »En synpunkt, som i viss mån kommit bort under diskussionen är att internationell inspektion — vare sig av sovjetmodell eller USA-modell — bleve utomordentligt svår att anordna på grund av den härskara av högt kvalificerade inspektörer, som erfordrades. Den ryska linjen, som enbart bygger på inspektion, bleve därför svårare att genomföra. FN-majoritetens förslag, vars huvudlinjer funnos uppdragna redan i det amerikanska betänkandet för nära fyra år sedan, kompletterar därför inspektionslinjen med tanken på ett internationellt organ som skall äga och driva alla 'farliga' anläggningar.»

Generalförsamlingens beslut i ekonomiska och sociala ting ha ådragit sig mindre uppmärksamhet än dess behandling av de mera sensationella politiska tvisteämnena. Det viktigaste resultatet inom detta fält skall dock antecknas. Vi syfta på den enhälligt godtagna planen angående teknisk hjälp åt underutvecklade länder. Tillsammans med president Trumans s. k. »punkt fyra program» avser denna plan att bereda möjlighet åt tekniskt outvecklade stater att höja sin levnadsstandard med teknisk och finansiell hjälp av mera framåtskridna områden i världen. Sverige har redan förklarat sig berett att bistå med sina tekniska erfarenheter. Den finansiella sidan av planen kommer naturligtvis att i största utsträckning bli beroende av Förenta Staternas bistånd. Det verkliga avgörandet i frågan om planens effektivitet kommer därför att träffas först sedan kongressen godkänt Amerikas bidrag och ett detaljerat program utarbetats vid en konferens avsedd att hållas instundande vår.

Norges försvar. I den svenska försvarsdebatten ha ända sedan krigsslutet »de militära tomrummen» i Norge och Danmark framstått som en allvarlig belastning. Om Danmark och särskilt Norge vid tiden för de skandinaviska försvarförhandlingarna haft ett försvar av ungefärligen Sveriges standard, är det mer än sannolikt, att resultatet blivit gynnsammare än nu blev fallet. Det var väl i första hand medvetandet om de egna bristerna och de risker dessa medförde, som blev orsaken till anslutningen västerut.

I båda länderna har man varit klart medveten om behovet av förstärkning. Därtill ha i främsta rummet krigsårens dystra erfarenheter bidragit — »vi vilja icke återuppleva 9 april». För utredning av problemställningarna ha stora parlamentariska försvarskommisioner tillsatts. Den danska har låtit höra av sig sporadiskt, men ännu inte framlagt några slutliga förslag. Den norska, som gick till verket sommaren 1946, har i början av december i fjol lagt fram sitt betänkande med förslag. I sitt trontal vid stortingets öppnande den 18 januari meddelade konung Haakon, att proposition var att vänta i försvarsfrågan, uppenbarligen i direkt anslutning till försvarskom-

missionens förslag. Kommissionen har bestått av 20 medlemmar, varav 11 valda av stortinget och 9 utsedda av regeringen, bland dem företrädare för de tre försvarsgrenarna. Som ordförande har fungerat arbetarpartiets vice ordförande, Trygve Bratteli.

Det norska försvarsbetänkandet har väckt berättigad uppmärksamhet även i Sverige. Och det av många skäl. Norges och Sveriges försvarsproblem i dag äro ju båda delar av samma gemensamma problem. Vad som säges i Norge kan därför i mångt och mycket direkt omsättas i den svenska diskussionen. Det norska betänkandet tar upp en rad av de frågeställningar, som alltjämt äro vitala och delvis olösta för vår del, och gör det på ett uppfriskande fördomsfritt och renhårigt sätt. Skrivsättet är enkelt, klart och rakt på sak. Därtill kommer, att förslaget innebär en radikal brytning med tidigare norsk försvarspolitik. Man är klart medveten om konsekvenserna av landets strategiska läge i dagens värld, och man tvekar inte att föreslå den största upprustning, som någonsin ifrågasatts i Norge. Till de mest sympatiska inslagen höra de öppna motiveringarna för begränsning av de — i och för sig uppenbarligen välgrundade — anslagskraven från de militära myndigheterna. Man säger sig inse och instämma i önskemålen, men man har inte råd att gå över de gränser, där kommissionen praktiskt taget enhälligt stannat. Inga svepskäl eller bortförklaringar, ägnade att förvilla opinionen! Detta måste vara ett bland många medel att närma folk och försvar.

Ett spörsmål av intresse är givetvis, i vad mån Atlantpakten påverkat förslaget. I kostnadsfrågan uppenbarligen inte alls. Den likom avvägningen i stort var nämligen avgjord redan före Norges anslutning. Däremot återkomma konsekvenserna av Atlantpakten på flera punkter i de strategiska resonemangen; så i fråga om möjligheten att erhålla hjälp — som bedömes påfallande realistiskt — och i fråga om förberedelserna, bl. a. med baser för sjö- och flygstyrkor, för att mottaga sådan hjälp. Vid sidan av det viktigaste krigsfallet, ett strategiskt överfall från en stormakt utfört som kombinerad sjö- och luftinvasion, räknar man också med en invasion över den långa landgränsen mot Sverige (förutsatt att Sverige ockuperats). Men det är betecknande för dagsläget på den skandinaviska halvön, att därmed sammanhängande problem måste diskuteras från renodlat norska utgångspunkter och utan anslutning till den svenska planläggningen.

Genom att militära och andra myndigheter redan från början inkopplats i kommissionens arbete — och förklarat sig instämma i kommissionens förslag — har detta verkligen förutsättningar att vinna allmän anslutning, varjämte tids- och arbetskrävande remissförfarande undvikes. Det snabba omsättandet till regeringsförslag ger ju en klar bild av detta systems fördelar i jämförelse med t. ex. vårt.

Vår tids totala krig avspeglas med välgörande klarhet i betänkandet. Man redovisar det militära försvaret, det civila, det ekonomiska och det psykologiska. Alla delar av totalförsvaret ha sin särskilda betydelse och ingen får otillbörligt sättas tillbaka. Då blir det hela lidande.

Dagens frågor

De framlagda förslagen förete på åtskilliga punkter — helt naturligt — paralleller med vårt försvar. I vissa avseenden föreslås emellertid här lösningar på frågor, som hos oss ännu inte kommit över de förberedande stadierna. Inte minst därför ha dessa förslag sitt särskilda intresse för oss.

Armén, som blir den största försvarsgrenen, skall kunna upptaga hela folkets försvarskraft i ett segt utdraget försvar i avvaktan på hjälp utifrån. Krigsorganisationen bygger på små smidiga förband av samma typ som våra brigader. Mobiliseringen decentraliseras liksom förråd, fredsförläggning och utbildning. Utbildningstiden blir för flertalet 9 månader, för befäl och specialister 12, jämte för samtliga repetitionsövningar på sammanlagt 60 dagar. Lokalförsvaret får 30 dagars mobiliseringsövningar, uppdelade på kortare perioder.

Marinen, i vilken kustartilleriet ingår, föreslås bestå av en lätt flotta med jagare som största fartyg samt ett starkt kustartilleri, vari tidigare tyska anläggningar ingå som väsentlig del. Utbildningstiden för meniga i sjöförsvaret — liksom i luftförsvaret — blir 11 månader.

Flygvapnet, med vilket luftvärnsartilleriet förenas organisatoriskt, får jaktförsvaret som huvuduppgift. Fredssammansättningen föreslås bli 6 dagjaktdivisioner, 2 lätta bomb/nattjaktdivisioner, 2 spaningsdivisioner och 1 transportdivision.

Hemvärnet, uppbyggt som det svenska, redovisas för sig. Det tillmätes stor betydelse för lokalförsvaret.

Av intresse är vidare bl. a., att ingen ÖB utses i fred (försvarsstabschefen tilldelas i stället vissa befogenheter), att den svåra frågan om den militärterritoriella indelningen löses genom för alla tre försvarsgrenarna gemensamma fyra kommandodistrikt med en chef i krig (ordförande i »chefsämnd» i fred) samt att möjligheten att taga kvinnor i anspråk för icke-stridande befattningar säkras genom en tjänstepliktslag.

Kommissionens förslag tar sikte på en 6-årsperiod, sedan det nuvarande förlängda provisoriet utgått med juni månad i år. De årliga kostnaderna uppskattas till 300 milj. kronor, varav 110 på hären, 70 på sjöförsvaret, 90 på luftförsvaret (inberäknat alltså luftvärnsartilleriet) och 30 för gemensamma utgifter, däribland hemvärnet. Därtill skulle under 6-årsperioden komma 700 milj. kronor för materielanskaffning och 240 milj. för befästnings- och andra byggnadsarbeten. Genomsnittligt blir alltså årskostnaden mellan 450 och 500 milj. kronor. Kommissionen antyder emellertid, att det kan bli nödvändigt med extra anslag därutöver. Som en jämförelse meddelas här motsvarande siffror enligt årets svenska statsverksproposition: armén 338 (inberäknat luftvärnet och hemvärnet), marinen 166, flygvapnet 265 samt för gemensamma ändamål 22 milj. kronor. Härtill komma vissa anslag under kapitalbudgeten samt beställningsbemyndiganden för materielanskaffning m. m. Jämförelsen ger bl. a. vid handen, att de norska försvarskostnaderna, om kommissionens förslag går igenom, bli relativt sett ungefär likvärdiga med de svenska.

För Norges försvar betecknar försvarskommissionens förslag en milstolpe. Det öppnar reella utsikter mot en tid, tyvärr ännu relativt

avlägsen, då »det militära tomrummet» på andra sidan Kölen utfyllts av ett modernt slagkraftigt försvar till båtnad för de båda grannfolken på den skandinaviska halvön. Kommissionens realistiska sätt att ta sin uppgift och många av dess lösningar och synpunkter borde vara värdefulla även ur svensk synpunkt, inte minst för den Nothinska försvarsutredningen, som enligt försvarsministern — optimist även på den punkten — väntas komma med sina förslag före halvårsskiftet.

Generations- Ombytet av partiledare inom högerpartiet aktualiserar skifte. den förändring, som över huvud taget ägt rum i ledningen av våra politiska partier. Den är i själva verket ganska genomgripande, trots att den bara sträcker sig över några få år. Den betyder en kraftig föryngring, vilken började inom Folkpartiet men nu genomförts över hela linjen. Äldst äro numera herrar Ohlin och Hagberg, som ensamma äro födda på 1800-talet (om också dess sista år). Sedan följer herr Hedlund, som fyller femtio i år, statsminister Erlander, som uppnår samma ålder 1951, och slutligen den nye högerledaren som är ytterligare tre år yngre. Ålderskillnaden mellan den äldste och den yngste i gruppen är endast fem år. Det är väl i och för sig givet, att den politiska debatten under sådana förhållanden måste få en något annan karaktär, än när det var Per Albin Hansson, Rasjön, Bramstorp, Domö och Linderot, som voro de främsta protagonisterna på den politiska arenan.

Men det finns också åtskilliga andra drag som framträda. Ett av dem är, att akademikerna plötsligt kommit att helt dominera. Alla de nuvarande partiledarna med undantag för herr Hagberg ha mer eller mindre omfattande akademisk utbildning. T. o. m. Bondeförbundet ledes av en jur. dr, låt vara att denne lika litet saknar kontakt med moderneringens praktiska sidor som jur. kand. Hjalmarsson står främmande för näringslivets arbetsätt. Det är möjligt, att denna förändring är rent tillfällig; men den kan också ha en djupare innebörd. Politiken, åtminstone för dem som stå i ledarställning, har blivit ett yrke. Den kräver oerhört mycket mera tid än förr, men den kräver också vad man skulle kunna kalla specialstudier. Naturligtvis kunna dessa påbörjas i en fackförening, en frikyrkoförsamling eller en lantmannaförening, men de falla sig dock måhända något lättare för dem som ha mera av förmell skolning. Akademikern har här ett visst företräde, särskilt om han är i stånd att frigöra sig från de andra akademiska drag, som anses mindre lockande.

För våra partiledare existerar också en rätt svårartad dualism mellan uppgifterna i riksdagen och ställningen som ledare av rikspartier. Det är icke säkert, att de egenskaper som göra sig gällande på det ena området också passa på det andra. Kontrasten mellan herrar Domö och Ohlin i detta hänseende är slående. Den förre hade i riksdagen en utomordentligt stark ställning, som icke i samma grad motsvarades av förmåga att tala till folkfantasi. Den senare har i hög grad ägt denna förmåga, men bland riksdagskamraterna utanför och även inom det egna partiet är entusiasmen betydligt svalare. Här föreligger utan allt tvivel ett problem, som kan bli allvarligt nog, om

den ledare som har verklig förmåga att få folket med sig begagnar denna möjlighet att söka ställa riksdagen vid sidan.

Slutligen kan det nästan betecknas som ett sociologiskt problem, hur partiledare utväljas. När man denna höga värdighet genom att flitigt framträda som oppositionsman, ställa till besvär och göra sig känd; eller är den rätta vägen att lojalt fullfölja ledningens intentioner tills man vinner allmänt erkännande som »kronprins»? Bland de nuvarande partiledarna dominerar nog den senare gruppen. Ingen av dem har i någon högre grad opponerat mot sina företrädare, inte ens herr Hjalmarsson, ehuru denne kanske vid enstaka tillfällen varit benägen att markera en egen linje under tiden före sin upphøjelse. Också här kan man skönja en tendens som har sitt intresse. Partierna ha byråkratiserats och partiapparaten utövar ett väsentligt inflytande också på ledarvalet. För varje särskilt parti är detta kanske snarast en fördel, eftersom det är ägnat att motverka risken för fördömande inre strider, men för partiväsendet och demokratien över huvud är tendensen mera betänklig.

Alla dessa problem ha naturligtvis haft alldeles särskilt stor aktualitet just för Högern. Den tjuguariga tillbakagången innebar ett katastrofhot, som slutligen blev klart även för partiets breda lager. Man spekulerade nog en del på vad ledarvalet skulle kunna betyda i konkurrensen med Bondeförbundet och Folkpartiet. Skulle man öva hårt tryck på herr Skoglund, så att denne bleve mera villig att träda till, eller välja herr Heggblom, så att man fick en partiledare som var »bonn» och hade förutsättningar att vädja till landsbygdens väljare; skulle man välja herr Kyling, som var tjänsteman på landsbygden och därför kunde tänkas attrahera både tjänstemän och bönder; eller skulle man i konkurrensen med Folkpartiet finna det fördelaktigt att söka övertala herr Andrén, som väl kunde mäta sig med herr Ohlin på det dialektiska området och dessutom hade en utmärkt ställning både i riksdagen och i den mäktiga Folkpartipressen? Intet av dessa hänsyn blev till slut avgörande. Viktigare än allt annat var det att genomföra en generationsväxling, samtidigt som man fick en ledare med verklig politisk lidelse.

Ledarvalet har också för Högern i någon mån haft en annan karaktär än för de andra partierna. Det har gällt att i första hand få fram en oppositionsledare. När socialdemokraterna valde partiledare, valde de samtidigt också statsminister. Högern har ingen anledning att räkna med dylika möjligheter annat än på lång sikt. Naturligtvis hoppas varje parti i och för sig en gång nå fram till den punkt, då dess ledare får intaga den främsta platsen i en regering. Men för Högerns del är den möjligheten så avlägsen, att man åtminstone med all säkerhet kan förutsätta att den nye mannen får gott om tid att växa sig in i sin ställning, innan några dylika uppgifter läggas på hans skuldror. Han behöver aldrig riskera att bli kallad för »excellensologie studerande». Men om oppositionsställningen sålunda tills vidare måste te sig såsom den normala för partiet, får man å andra sidan inte heller bortse från ett annat, relativt närliggande alternativ. Vare sig det kan bli fråga om en ny samlingsregering av allmän

karaktär eller eventuellt efter 1952 års val om en borgerlig regering måste Högern i sin ledning ha en man, som är i stånd att som statsråd samverka med företrädare för andra partier. Han skall kunna driva en bestämd oppositionspolitik på ett sådant sätt att linjerna hållas klara och ingen förväxling mellan partierna uppstår. Men han får inte heller gå till överdrifter, vilka kunna omöjliggöra ett framtida samarbete.

När Fritiof Domö trädde tillbaka från partiledarposten, visade sig många belägg för hans stora anseende inom alla partier. Detta var särskilt stort hos dem som haft personlig erfarenhet av praktiska politiska arbetsuppgifter och som rätt lärt sig respektera hans klohet, pålitlighet och kunighet. Man kanske kan säga, att han var den siste kvarstående partiledare, som anslöt sig till den äldre idealtyp, för vilken riksdagsarbetet var det absolut väsentligaste och bland vars tidigare företrädare kunna nämnas Erik Gustaf Boström, Arvid Lindman och Per Albin Hansson. Tänker man på den saken är det kanske mindre överraskande, om han trots den uppskattning som kom honom till del ändock kände en viss vantrivsel i dagens politik. Även om andra omständigheter naturligtvis varit avgörande för hans beslut att nu träda tillbaka, framgick det tydligt att denna vantrivsel icke var helt utan betydelse för hans uppfattning att en generationsväxling nu var påkallad också inom Högern.

Efterträdaren Jarl Hjalmarsson var i verkligheten förutbestämd för sin uppgift. Såsom nyss antytts diskuterades också andra namn, men man hade en känsla av att den diskussionen aldrig var riktigt allvarligt menad. Även om det klara konstaterandet härav i den avgående partiledarens avskedsintervju och på åtskilliga håll i pressen väckte förargelse hos en del högerfolk, förmådde detta icke på minsta sätt rubba enigheten kring valet. Att saken var klar innan det formella avgörandet träffades, är nog förresten ett karakteristiskt drag: detsamma gällde Bondeförbundets och Folkpartiets senaste ledarval; och t.o.m. när Erlander föredrogs framför Möller kan man lugnt säga att det verkliga avgörandet träffades i en ganska liten krets.

Om den nye högerledarens personlighet skall här icke ordas. Det är naturligtvis alltid svårt att säga något i förväg om, hur en man kommer att lyckas med en uppgift av så särpräglad natur som denna, men prognosen förefaller i allt väsentligt att vara god, vare sig man ser saken ur de nyss antydda synpunkterna eller håller sig till mera allmänna intryck. Valet har också på alla håll mottagits väl. Dagens Nyheter tecknade visserligen inför ledarvalet ett porträtt av Jarl Hjalmarsson, som i sin bitterhet kom att bli en bild av herr Ohlin snarare än av det utvalda föremålet, men därefter tycks motståndarpressen till att börja med ha kommit av sig. Jarl Hjalmarssons framträdande i remissdebatten innebar också en antydning om, att han i vissa hänseenden tänkte följa nya linjer, eller åtminstone linjer som tidigare icke framträtt med samma öppenhet. Detta gällde särskilt utrikespolitiken. Förklaringen torde väl vara att han som ledamot av den Nothinska försvarskommittén icke kunnat undgå att röna mycket starka intryck i fråga om försvarspolitikens realiteter.